

Od Điva Gundulića do Miroslava Krleže

Ova, za sada najnovija, knjiga prof. Nikole Ivanišina, *Od Điva Gundulića do Miroslava Krleže*, objelodanjena je 2004. godine u nakladi splitskoga Književnog kruga (urednik dr. Ivan Mimica, recenzenti dr. Zoran Kravar i akademik Krešimir Nemec).

Pored autorove napomene, svojevrsna predgovora, kojim on uputno i razgovjetno ukazuje na predmet proučavanja te postanje svojih tekstova, koji su mahom objavljeni osamdesetih godina 20. stoljeća, osim članka "O poeziji Petra Preradovića" (*Zadarska revija*, 17/1968., br. 5) i rada "O jezičnim i književnim neprilikama u Dalmaciji od propasti Venecije 1797. do Zore dalmatinske 1844." (Dani hrvatskog kazališta – Hrvatska književnost uoči Preporoda, Split, 1997.), knjiga sadrži četiri poglavlja skladne i logički zasnovane kompozicije od "Dubrovačkih temelja", preko odjeljka "Uoči i u doba Preporoda", zatim "Čari čakavštine", do posljednjega "Krležina poglavlja".

U kombinaciji analize – pomno, detaljno i dosljedno vođene i sinteze – spretno, sustavno, znalački i dopadljivo "stvarane pa uspješno ostvarene" (poslužit ću se profesorovim riječima) izrasla je ova knjiga u kojoj spomenuti dijelovi korespondiraju u znaku jedinstvena bića jer "autor i polazi od razumijevanja hrvatske književnosti kao organske cjeline i od pretpostavke da pojedina njezina djela, možda čak i neovisno o volji i deklariranim vrijednosnim sudovima njihovih pisaca, komuniciraju jedna s drugima, kadšto na većem vremenskom razmaku i preko epohalnih granica" (Zoran Kravar – iz recenzije). Autor polazi od "Dubrovačkih temelja" koji snagom Držićeva i Gundulićeva djela djelotvornom rezonancom označuju tijekove hrvatske književnosti kroz sva kasnija stoljeća do Krleže i naših dana te, dakle, došavši do posljednjega poglavlja o Krleži progovara o Krležinoj veličini i značenju, i to promišljeno i na adekvatnim primjerima koji (Krleža), dobro je znano, angažiranije, originalnije, dublje i smjelije od ostalih prosuđuje o hrvatskoj književnosti. S druge strane, opet, nakon riječi o Krležinu fenomenu, autor se vraća u prošlost preispitujući sudove i Krležine i drugih autoriteta (napose Kombola, Vodnika, Crocea i Halera u prvom odjeljku), pa i cijelu

našu kulturnu tradiciju, ukazujući kako ju treba ustrajno preispitivati, “proučavati pa proučiti” te odgovorno i utemeljeno zaključivati o pojavama, procesima, djelima i ljudima. Našavši uistinu adekvatne primjere iz Krležina stvaralaštva, kao i iz djela drugih značajnika, autor pokazuje kako i Krleža zna, u kontekstu mnoštva svojih izjava, upasti u proturječja. Isto tako baveći se npr. u prvom spomenutom poglavlju Držićem i Gundulićem, posebno će ukazati na vrijedne prinose, ali i neke manjkavosti Kombola, Vodnika, Crocea, Halera itd. u poimanju tih vrsnih književno-znanstvenih autoriteta.

Odabirući prava mjesta književnih djela i relevantne sudove znanstvenika, proučavajući i proživljavajući materiju, dakle u “savezu uma i srca”, prof. Ivanišin izvodi objektivne, uravnotežene, znanstveno utemeljene sudove izražene sugestivnom, stiloidindikativnom, upravo literarnom riječju.

Kad u članku “Đivo Gundulić – Ivo Vojnović – Miroslav Krleža” (isto u 1. odjeljku) govori o korelaciji i prožimanju ove trojice književnika i njihovu pojedinačnom odnosu spram stranim književnostima i utjecajima tih književnosti na djelo spomenutih pisaca, Ivanišin je i književni povjesničar i kritik, a napose komparatist.

Ponavljajući autorovu misao: “poezija trojice ovdje aktualnih pjesnika nije samo nacionalna, ni samo internacionalna, ni samo zemaljska, nego je i nebeska”, naglašavamo: I Krležina i nebeska?! Da, *Lirska mjesečina* Miroslava Krleže nebeski je uzvišena, ona je njegova istina jer “i mjesečina može biti pogled na svijet” (stoji u romanu *Na rubu pameti*), a u zanosu s autorom, suživljeni, htjeli bismo reći – i kriterij, načelo, logos, mjera stvari.

Zatim, pošto je “proučio i proosjećao” predmet u njegovu kompleksu, nakon svega stoji profesorov lirski sažetak: “I tako se bar na trenutak u čaroliji glazbe, lahoru vjetra, cvrkutanju ptica, mliječenju mjesečine u sveljepoti posvećenog dubrovačkog kamenja sjediniše: Đivo Gundulić, Ivo Vojnović, Miroslav Krleža! Pa tko to kaže da mjesečina ne može biti pogled na svijet!” (“Dubrovački temelji”, *Od Điva Gundulića do Miroslava Krleže*, str. 38.)

U preporodnom odjeljku (2. dio) riječ je o književno-jezičnim neprilikama u Dalmaciji od propasti Venecije do *Zore dalmatinske* 1844. te o “proturječjima ilirizma” s obzirom na određena vremena, politike, ideologije i druga slična motrišta, a onda i s obzirom na književno-estetska gledišta. Tu je i jedan članak o Petru Preradoviću i lirskoj poeziji s posebnim osvrtom na njegov zadarski boravak od 1843. do 1847. gdje se ovaj pjesnik uistinu “lirski uzvisio” kroz ljubavnu i domoljubnu poeziju. Autor o Preradoviću govori u povodu sto pedesete obljetnice želeći ispraviti određene nepravde književne kritike prema njemu i učvrstiti objektivnije sudove koji govore i o pozitivnim značajkama njegova stvaralaštva.

Slijedi poglavlje “Čari čakavštine” u kojima su članci Vladimira Nazora o čakavštini i o njezinu pjesniku Dragi Gervaisu, a zatim onaj o M. Franičeviću i njegovoj poemi *Govorenje Mikule Trudnega* te “Fenomen proze Mate Balote” (*Tijesna Zemlja*, 1983.).

U članku o Nazoru, čakavštini i Gervaisu autor slavi Nazora kao pjesnika govoreći kako je stvorio nekoliko značajnih čakavskih pjesama “po kojima postaje utemeljitelj nove čakavske lirike, njezin od sviju štovan mentor koji [...] stvaralački usavršava (i) štokavštinu, smatra je standardnim jezikom koji pjesnički novoprobudena čakavština može osvježiti”, zaključujući Nazorovim riječima kako je “Gervaisov čakavski jezični osjećaj profinjeniji” i od njegova (Nazorova). (NAZOR, Vladimir: “Odbačeni”, *Kristali i sjemenke*, str. 159.)

Pišući o poemi *Govorenje Mikule Trudnega* (1941.) naglašava kako je ona jedna od triju nacionalno bitnih pjesničkih ostvarenja tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća, a to su *Balade Petrice Kerempuha* (1936.) Miroslava Krleže i Goranova *Jama* (1943.). To su, veli autor, “i tri pjesmotvora jedinstveno raspoređena, smještena pa ukorijenjena – *Balade* u okviru kajkavskog, *Jama* štokavskog, a *Govorenje Mikule Trudnega* čakavskog dijela nacije”. (“Čari čakavštine”, *Od Điva Gundulića do Miroslava Krleže*, str. 71.) Djela su, dalje stoji, “izazvana srodnim povodima”, rekli bismo sve u znaku tiranije, stradanja krvi i krvava izbavljenja.

Autor nastoji poemu *Govorenje Mikule Trudnega* potpunije i objektivnije vrijednosno predstaviti jer to ona zaslužuje svojom kvalitetom, a što, zapravo, nije na adekvatan način do tada učinjeno.

Kad je riječ o “Fenomenu proze Mate Balote” (Mije Mirkovića) u povodu njegova romana *Tijesna Zemlja*, autor govori koliko ovaj roman svjedoči o samom piscu kao ekonomistu, ali i o njegovu poetsko-književnom talentu koji se pokazuje u nesklonu mu dobu, odmah poslije rata (1946.).

U posljednjem, “Krležinu poglavlju” knjige prvi je članak “Krležinske indicije u hrvatskim književnim tradicijama” u kojemu u prvoj rečenici stoji bit Krležina fenomena. Samo ukratko: “Proizišavši – po nacionalnoj liniji – iz kajkavskog folkloru i bogumilskih tradicija, a po internacionalnoj iz europskog ekspresionizma, Krleža nerijetko i sam što svjesno što spontano upućuje na moguće vlastite indicije u vlastitoj mu hrvatskoj književnosti.” (“Krležino poglavlje”, *Od Điva Gundulića do Miroslava Krleže*, str. 99.)

U dugoj stvaralačkoj djelatnosti Krleža je u dodirima s mnogim svojim prethodnicima učio i tako se na svojevrsan način bogatio “uspomoć ‘svojih vlastitih’ krležinskih, u njihovim djelima spontano postojećih, indicija on ih je prema svojim potrebama stvaralački integrirao u svoje djelo...” (“Krležino poglavlje”, str. 120.)

Slijedi članak “Miroslav Krleža i hrvatska književna tradicija (konstante – kontradikcije – kvalitete)” koji bih predstavio samo s par rečenica i uz pomoć jedne profesorove sinteze. Dotičući, u povodu Krleže, više književnika iz naše tradicije (Križanić, Preradović, Šenoa, Mažuranić, Vojnović, Starčević, Matoš, Galović), autor zaključuje: “u odnosu prema tradicijama najveći negator – destruktor, preobrazio se tijekom dugog književno-plodonosnog života u najznačajnijeg afirmatora – konstruktora u cjelokupnoj povijesti hrvatske književnosti, a ‘konstante’ i ‘kontradikcije’ radne ‘poštapalice’ u ovoj raspravi preobraziše se u kvalitete što svjedoče o Krleži, neospornu ‘klasiku te iste književnosti’”. (“Krležino poglavlje”, str. 130.)

Kad govori o jednoj zanimljivoj, estetički upečatljivoj, likovno-poetskoj korelaciji “O jednom pjesniku-hrvatskom i jednom slikaru - bosan-

skom (Miroslav Krleža – Mersad Berber)”, vidimo da je riječ o Krleži-
noj vezi sa slikarom Berberom baš u posljednjim godinama života, ali i
o nizu drugih slikara i književnika gdje autor iznosi Krležine sklonosti,
znanje, kulturu i senzibilitet, Berberov stvaralački potencijal likovnjaka,
ali posebno otkriva svoje vlastito intelektualno-emocionalno poniranje u
umjetnost i znalački, temeljito, jasno i stilski dopadljivo uobličene sudo-
ve o kompleksu umjetnine i umjetnosti uopće.

Mnogi su slikari, nabraja ih autor, portretirali Krležu, ali ovi Berbe-
rovi portreti kvalitetno su drugačiji od svih: “Krleža s tih portreta nije,
dakle, onaj duhovno i fizički neuništiv, snažan, stamen, prkosan, pone-
kad ironičan, pa i ciničan rušilac iz faze njegovih predratnih ‘Obračuna’
sa svima ‘Njima’ – tako su ga portretirali neki slikari, ali nije ni onaj
poslijeratni sređen, konstruktivan, građanskim udobnostima providen
ne samo kulturni nego i državotvorni Graditelj iz faze ‘Leksikografskog
zavoda’ – tako ga je, naime, fotografirao Enes Čengiđ, nego je to – kako
već istakoh – novi Krleža u kvalitetno novoj predsmrtnoj situaciji, vi-
đen, doživljen pa portretiran od, po svemu sudeći, doraslog i ‘svoga toga’
svjesnog slikara.” (“Krležino poglavlje”, str. 132.)

U Berbera vidimo Krležu izmučena, izživljena, nikako pritom stara,
nego do kraja prisebna i lucidna (koji bi se) najobjektivnije mogao tu-
mačiti “njim samim”, iz posljednje godine njegova života. Iako je Krleža
većini svojih portretista – slikara stvaralački uzvraćao, to se Berberu,
koji je Krležom očito bio posebno zaokupljen, nažalost nije dogodilo.
I na koncu, što od profesora nego pouka – članak “Pouke iz jednog raz-
govora o Krleži” u kojemu autor razmatra u *Republici* (br. 9-10) 1986.
godine objavljen Razgovor o djelu Enesa Čengiđića “S Krležom iz dana
u dan” (1985.) u kojemu sudjeluju mnogi “razgovarači dorasli temi” ra-
spravljajući o autentičnosti Čengiđićevih zapisa.

Uviđajući najčešće jednostrane ili nepotpune iskaze o Krleži u povodu
spomenute teme, autor zagovara cjelovitije sagledavanje, studioznije
proučavanje i poimanje Krležina djela, jer ono je ogromno, kompleksno
i: “ne poučava nas Krleža samo kako se prave kvalitetne pjesme, novele,
romani, drame – to se odnosi na uži krug, nego i o tome kako treba ži-

vjeti da bi se ljudski preživjelo na ovim njegovim [...] balkanski opasnim vjetrometinama". ("Krležino poglavlje", str. 155-156.)

Riječju, ova knjiga kao skladna niska književno-znanstvenih radova na zanimljiv način daje značajne novine, dopadljive i profesorski studiozne pristupe proučavanja pisaca, djela, stilskih postupaka i književnih fenomena; nudi svojevrsna otkrića i onda kad govori o poznatim temama, mislili smo posve definiranim, priopćuje relevantne sudove o manje istraženim područjima i svojom naravi priziva nova istraživanja, cjelovitija sagledavanja, traži metodološki adekvatne metode koje vode još višem stupnju spoznaje i dubljem doživljaju književnoga djela.

Riječ je o nezaustavljivosti misli i osjećaja, o vječnom napredovanju, o prevladavanju nižega stadija višim, o sintezi, a nju može voditi samo onaj "tko svjesno stvaralački osjeća tu sintezu", veli prof. Ivanišin ("O analizi – sintezi u književno – povijesnom i kritičkom djelu Antuna Barca", *Ljudi, djela, uspomene*, 1987., str. 191.)

Knjiga pokazuje autorovu književnoznanstvenu mjerodavnost, širinu, erudiciju i inventivnost, njegovu suživljenost s predmetom istraživanja, ustrajnost i dosljednost, njegovu istraživačku utemeljenost (pogledajte samo bilješke, reference, dokumente), ali iznad svega stalnu kombinatoriku znanstvenoistraživačke misli u suodnosu analize – sinteze kao istraživačkoga načela dijalektički udešena, a stvaralačkim nemirom vođena spretnom, izabranom, dojmljivom riječju koja je i sama po sebi umjetnička.

Šimun MUSA